

Markan 1

Kulturmiljöutredning 2019-12-23

KULTURMILJÖUTREDNING MARKAN 1

Beställare

4-team Fastighets AB

Konsult

WSP Samhällsbyggnad

WSP Sverige AB

121 88 Stockholm-Globen

Besök: Arenavägen 7

Tel: +46 10 722 50 00

Org nr: 556057-4880

www.wsp.com

Datum

2019-12-23

Uppdragsnamn

Kulturmiljöutredning Markan 1

Uppdragsnummer

10294903

Uppdragsansvarig

Anna-Clara Ramström, bebyggelseantikvarie

anna-clara.ramstrom@wsp.com

Handläggare

Charlotte Hedenström bebyggelseantikvarie, sakkunnig KUL (K)

charlotte.hedenstrom@wsp.com

Granskare

Cecilia Lindqvist, bebyggelseantikvarie, sakkunnig KUL (K)

cecilia.lindqvist@wsp.com

Foto framsidan: Torbjörn Armandsson 1974 från försvarets historiska telesamlingar.

UPPDRAG, SYFTE & METOD

Ett detaljplanearbete har inletts för fastigheten Markan 1 i Hägernäs strand. Syftet med detaljplanen är att bekräfta den pågående användningen inom fastigheten som är bostäder, kontor och småindustri. I gällande detaljplan (D178) medges inte bostadsanvändning. Fastighetsägaren fick 2014 positivt planbesked för prövning av bostadsändamål på fastigheten vilket nu ska prövas i ny detaljplan. För att klargöra förutsättningarna för ändringar inom fastigheten behöver dess kulturhistoriska värde och värdebärande delar kartläggas och tydliggöras.

Denna kulturmiljöutredning är framtagen för att utgöra ett underlag i arbetet med ny detaljplan. Utredningen ska redogöra för det kulturhistoriska värdet och tydliggöra vilka byggnadsdelar, uttryck och egenskaper som är värdebärande. I uppdraget ingår även att ge förslag till planbestämmelser samt råd till kommande planarbete.

Utredningen omfattar den enskilda fastigheten, men är dock inte endast avgränsad till den enskilda byggnaden eftersom värdet kopplar till kontexter och större berättelser. Enskilda byggnader kan också vara en viktig beståndsdel av det kulturhistoriska värdet i ett större bebyggelseområde eller sammanhang, vilket är fallet när det gäller Markan 1.

En inventering har utförts av byggnadens exteriör och interiör. En mindre del av interiören var inte tillgänglig men enligt fastighetsägaren finns i denna del ingen inredning av intresse.

Utredningens metodik bygger på värdering enligt Riksantikvarieämbetets plattform för värdering och

urval. Genom värderingen klargörs vilka egenskaper, uttryck och särdrag som bygger det kulturhistoriska värdet och möjliggör tillgänglighet och läsbarhet av byggnadens och områdets berättelser. Som bedömningskriterier används även Boverkets råd kring skydd av värdefull bebyggelse, för att tydliggöra kopplingar till plan- och bygglagens skydd av kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

Innehåll:

Historik	4
Kulturhistoriskt värde	10
Kulturmiljöns förutsättningar	16
Rekommendationer för planarbetet	18

Den kulturhistoriska värderingen genomförs enligt Riksantikvarieämbetets **Plattform för värdering och urval**. Värderingen görs i tre steg.

1. I det första steget avgränsas en berättelse, denna utgörs av en tids- eller processkontext eller en blandning av dessa båda.
2. I det andra steget identifieras vilka uttryck som är bärande och möjliggör att berättelsen är utläsbar. I detta steg ingår även en bedömning i vilken grad miljön återspeglar berättelsen och hur relevant berättelsen är.
3. I det tredje steget bedöms det kulturhistoriska värdet utifrån lagstiftningens begrepp.

HISTORIK

Hägernäs - en plats för det militära sjöflyget

Hägernäs har sitt namn från Hägernäs gård som uppstod som by under medeltiden och som under 1400-talet kom att hamna under Rydboholms slotts ägande. Själva gården och dess bebyggelse är idag försvunnen, men det historiska agrara landskapet utgör en grund för hur det tagits i anspråk och än idag är tydligt landskap vi ser. Det är ändå främst tiden som militärt område under en stor del av 1900-talet som präglat området.

År 1918 köpte Statens marinförvaltning gården för att etablera en fast marinflygbas. En batteriställning

i Hägernäs var det första åtgärden år 1902 i vad som skulle bli den "Norra Fronten", en försvarslinje mellan Hägersnäsviden och Vallentuna. Mark uppläts av markägaren och Hägernäsbatteriet etablerades.

Den svenska Krigsmaktens första steg mot flygmaskiner var genom luftballonger, bland annat vid kustartilleriet i Vaxholm 1902 med ett ballongförband. Proposition om militärt flyg i Sverige framfördes år 1911 av dåvarande krigsminister och året därpå hade två plan införskaffats. Samma år skänktes på privat initiativ ett plan till marinen för spaning för flottans räkning.

Marinens flygplan kallades flygbåtar och byggdes för att starta och landa på vatten. Marinens flygväsande blev en fast organisation år 1915.

Efter första världskriget inköptes marken i Hägernäs för etablering av en fast marinflygstation. Planer upprättades för området innefattande bland annat en slip, hangar för tre flygbåtar, båtbygga och vägar. Utbyggnaden dröjde dock till 1926. Fram till dess användes provisoriska skjul och tälthangarer.

Flyget hade under sin dittills korta historia tillhört flottan, men under 1920-talet debatterades om ett självständigt flygvapen skulle inrättas. Riksdagen och regeringen fattade beslut om detta 1925 och andra flygkåren invigdes den 1 juli år 1926 i Hägernäs, Täby och utgjorde från och med då en del i flygvapnet. År 1929 färdigställdes nya byggnader, bland annat en stor betonghangar. Dessutom uppfördes sedan tidigare planerade anläggningar i området. Strax söder om uppfördes motorverkstad, värmecentral och förråd.

När verksamheten växte utvecklades flygbasområdet norrut. Den vita hangaren, idag fastigheten Hangaren 1, uppfördes 1936. Den kallades "Sexan" och var verkstad.

Åren strax före andra världskriget tillkom flera nya byggnader inom F2. Bland annat byggdes officersmäss och matsalsbyggnad. Medan 1920-talets byggnader har klassicistiska drag har 1930-talets byggnader anammat de funktionalistiska idealen.

Från Sjöflottiljen F2 i Hägernäs.

Flygfoto av F 2 Roslagens flygflottilj 1940. Pilen visar vad matsalsbyggnaden ligger. Tillbyggnaden mot vägen var då ännu inte gjord. Digitalt museum.

Matsalsbyggnaden

Matsalsbyggnaden (nuv. Markan 1) uppfördes omkring 1937, som byggnad för matsal och kök. Liksom övriga byggnader från denna tid följer den 1930-talets funktionalistiska ideal. Den luftiga ljusa matsalen gavs stora fönster mot söder. Arkitekturen var enkel och ren med pulpettak på själva matsalsbyggnaden, ljus putsfasad och fönster placerade i band utefter gatufasaden. Köket, som låg i byggnadsdelen mot gården var praktiskt och hygieniskt utformad med vita helkaklade väggar och modern köksutrustning.

Byggnaden har någon gång efter 1945 byggts till med en byggnadsdel utefter gatufasaden. I samband med det lades ett nytt trapphus i den tillbyggda delen. Tillbyggnaden ansluter till byggnadens arkitektur. Fönstren på tillbyggnaden placerades i samma läge som den ursprungliga fasaden, trapphuset gavs en smäcker rundad trappa. Fasadens övre våning mot gatan försågs med träpanel som på foton från nedläggningen 1974 hade en mörk kulör. En mindre tillbyggnad mot gården tillkom också.

Bostadsexpansion och nedläggning av F2

Under andra världskriget fortsatte utvecklingen av flygbasen på Hägernäs, men redan mot slutet av 1940-talet var dock förbandet F2 nedläggningshotat. I samband med en omorganisering i försvaret beslutades om nedläggning av F2 i Hägernäs, vilket skedde 1974. Många av de militära byggnaderna revs, men några av de mer betydelsefulla bevarades, såsom kanslihuset och hangarerna. Matsalsbyggnaden blev efter nedläggningen restaurangskola och har efter det hyst olika verksamheter. Genom en ombyggnad 1996 ändrades övervåningens fasad mot gatan genom en ändring av fönstersättningen.

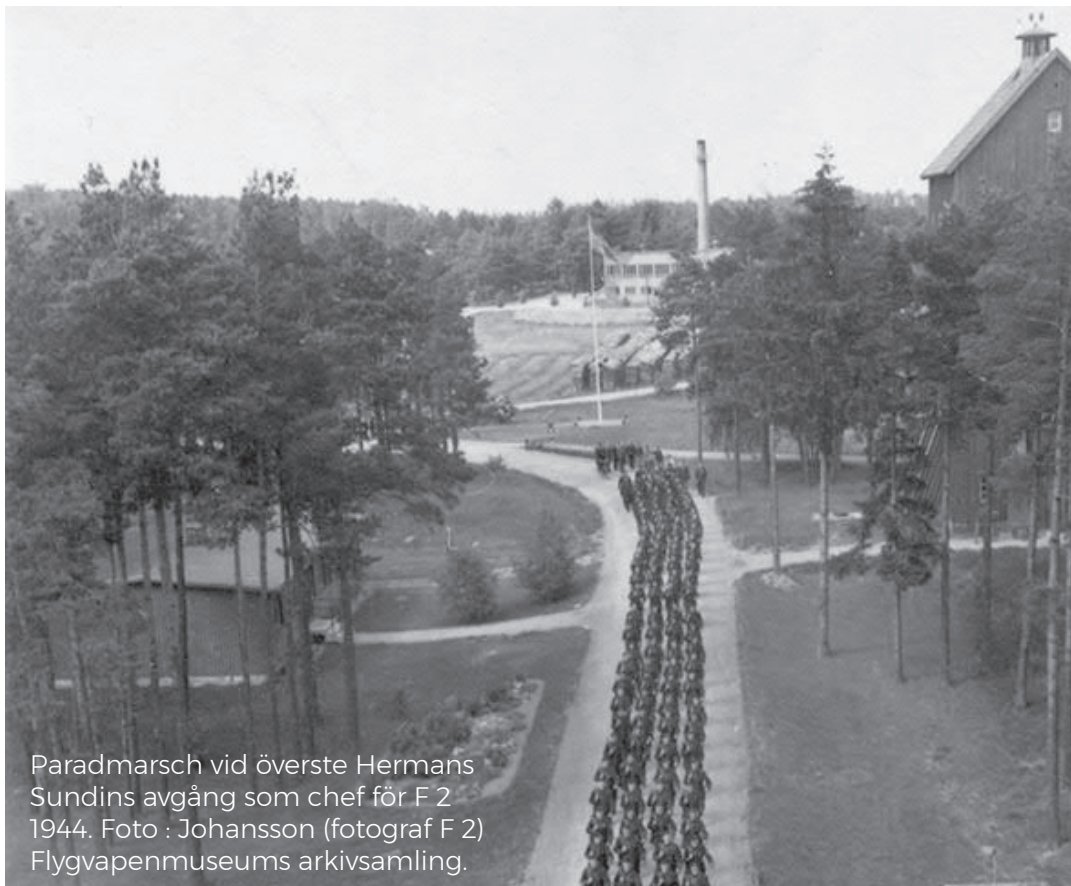
I och med omvandlingen av området med bostäder har den kvarvarande militära bebyggelsen integrerats och fått en ny användning. Den kan på så sätt berätta om platsens historia som flygflottilj under en stor del av 1900-talet.

Officersmäss byggdes ungefär samtidigt som matsalsbyggnaden och gavs ett liknande inneretak i trä. Foto: Digitalt museum

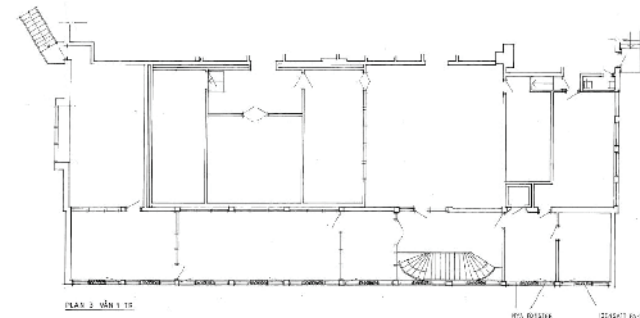
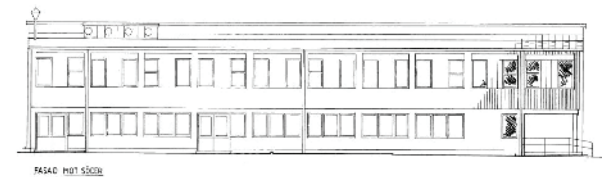
Foto från 1937. Det anges inte vilken byggnad som uppförs, men det är troligt att det är matsalsbyggnaden. Observera entrétrappan på gaveln, Foto: Larsson (Fotograf F2) Flygvapenmuseums samling.

Paradmarsch vid överste Hermans Sundins avgång som chef för F 2 1944. Foto : Johansson (fotograf F 2) Flygvapenmuseums arkivsamling.

Matsalsbyggnaden på flygfoto från 1980. Foto: Försvarets historiska Telesamlingar.

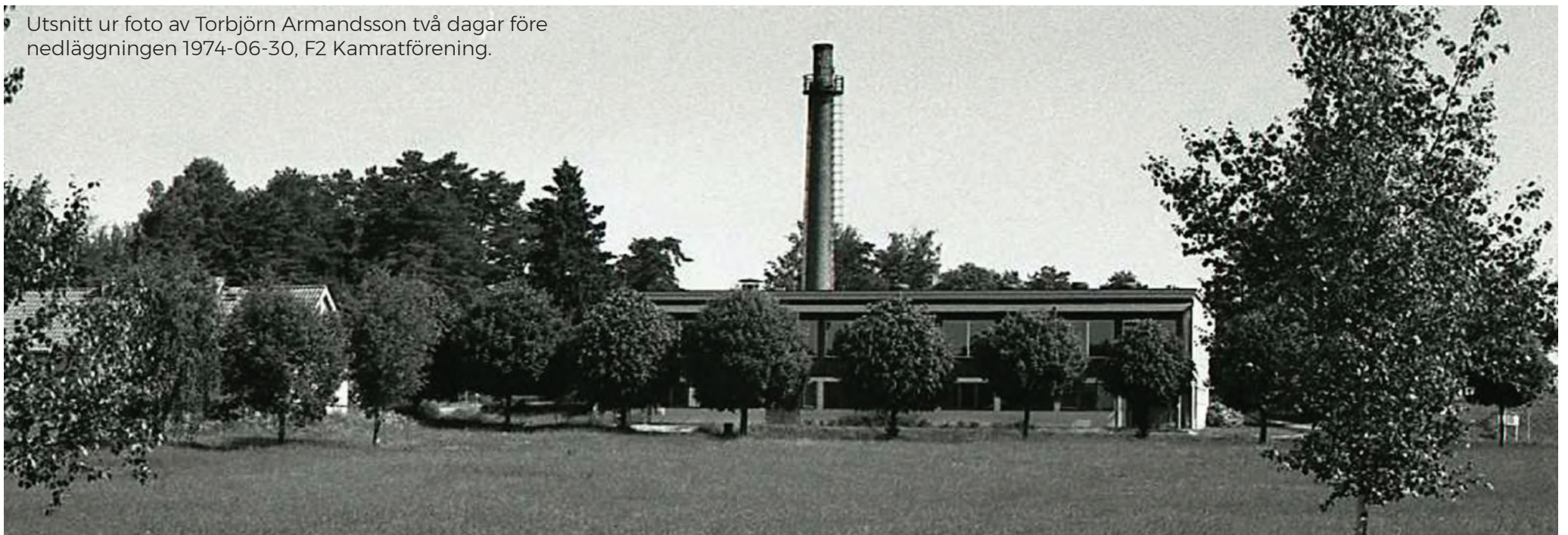
Fasad- och planritning från 1996 som visar ombyggnad av fasad mot nuvarande Flygvillevägen med ny fönstersättning i den övre våningen.

Foto av Torbjörn Armandsson två före nedläggningen 1974-06-30, F2 Kamratförening.

Manskapsmatsalen 1945. Foto Flodin, fotograf F2, flygvapenmuseums arkivsamling, Digitalt museum.

Utsnitt ur foto av Torbjörn Armandsson två dagar före nedläggningen 1974-06-30, F2 Kamratförening.

Militärer under måltid i den luftiga och ljusa matsalen på F 2 Roslagens flygflottilj, 1939. Foto : Larsson (fotograf F 2) Flygvapenmuseums arkivsamling.

Matlagning i köket i anslutning till manskapsmatsalen på F 2, Roslagens flygflottilj, 1939.
Foto : Larsson (fotograf F 2) Flygvapenmuseums arkivsamling

KULTURHISTORISKT VÄRDE

Motiv till bevarande

Byggnaden inom fastigheten Markan 1 utgör en betydelsefull del av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelse som tillhör F2 - området, Roslagens flygflottilj.

Den bevarade bebyggelsen från den militära anläggningen berättar om en viktig epok för det svenska flygvapnet. För läsbarheten av platsens militära historia är det av avgörande betydelse att byggnader av olika funktion finns kvar som kan berätta olika delar av historien. Matsalsbyggnaden hade en viktig vardaglig funktion såsom kök och matsal för manskapet. Genom att det inom F2- området finns byggnader från olika perioder som är byggda efter olika arkitektoniska ideal tydliggörs hur området och den militära bebyggelsen utvecklats. Byggnaden inom fastigheten Markan 1, sannolikt uppförd omkring 1937, representerar utbyggnadsperioden vid tiden kring andra världskriget, då risken att dras in i krig mobiliserade krafter till utbyggnad och beredskap.

Tillsammans med övriga byggnader från Roslagens flygflottilj har byggnaden Markan 1 stor betydelse för göra områdets militära historia läsbar och närvarande samtidigt som området idag har en ny funktion.

Helhet och relevans

Byggnaden bevarar uttryck och karaktär från tiden som militär byggnad även om vissa ändringar gjorts. Tillbyggnaden utefter gatufasaden följer byggnadens arkitektoniska uttryck och tillkom under den tid F2 var militärt område. Den bör därmed ses som en värdebärande del av byggnaden. Byggnaden bevarar volym, takform, fasaduttryck, till stora delar

Byggnaden 2019 och 1987. Volym, takform, fasaduttryck, vissa fönster och dörrar samt den höga skorstenen är bevarade, medan fönstersättning i gatufasadens övervåning och fönster i gavelfasadens övervåning är ändrade. Foto t.h. ur Täby hembygdsförenings skriftserie nr 21 1987.

fönstersättning, hög skorsten, vissa dörrar och fönster samt vissa detaljer. Delar av äldre inredning finns kvar, såsom trapphus, men interiören är i övrigt ombyggd och planlösningen förändrad.

Den kvarvarande militära bebyggelsen inom F2:s tidigare område har relevans både som en del av sjöflygets och försvarets historia under 1900-talet och för den lokala berättelsen om platsens historia som flygflottilj. Då F2-området är omvandlat till bostadsområde är området inte till sin helhet bevarat, vilket gör att det är de enskilda byggnaderna, och i viss mån landskapet, som främst uttrycker platsens historia.

Bedömning kopplat till lagstiftning

Byggnaden bedöms vara särskilt värdefull då den, som en del av den militära bebyggelsen, belyser F2 i Hägernäs som en del av vår militära historia under 1900-talet. Den är också av stor betydelse för att visa områdets tidigare militära funktion och utveckling över tid. Den är en tydlig representant för funktionalismen inom den militära bebyggelsen och belyser därmed denna period särskilt väl.

Del av ett kulturhistoriskt intressant område

Värdebärande delar och karaktärer

1. Byggnadens volym och takform. (Byggnadsdel I: Pulpettak. Byggnadsdel II: flackt sadeltak)
Den framträdande skorstenen i rött tegel.
2. Byggnadens horisontella volymverkan.
Funktionalistiskt uttryck.
3. Fasader i ljus puts (Gäller ej den övre delen av fasaden mot gatan med träpanel.)
4. Fönster tillkomna före 1970, med karm och ram i trä, fönstrens utformning.
5. Dörr- och fönsteromfattningar i konststen.
Dörrar tillkomna för 1970, vissa med karosseripanel och sparkbräda.
6. Stram fasadgestaltning utan dekorationer, enkelt utformade detaljer, såsom smal pelare i hörnet vid entrén. Enkla trappor av betong.
7. Trapphuset i husdel I - inredning tillkommen före 1970 i form av golvmaterial, trappor, trappräcken, pelare.
8. Byggnadens förhållande till omgivningen.
Karaktären av hus i park. Byggnaden såsom friliggande byggnad med naturmark med tallar i omgivningen.

Detaljer som är positivt att bevara

9. Omålat trätak (fanérmaterial) i den tidigare matsalslokalen. Väggar klädda med vitt kakel i tidigare kökslokal. Trapphus i husdel II.
10. Äldre lamparmatur på norra gavelfasaden.
11. Stenläggning av skiffersten i hörnentrén.

Matsalsbyggnaden med pulpettak i ljus slät puts med tillbyggd del mot vägen. Byggnadsdelen bevarar äldre fönster i den nedre våningen medan övervåningen har fått ändrad fönstersättning mot gatan och genomgått fönsterbyte på 1990-talet. Gavelns fönster i övre våningen skiljer sig mot de ursprungliga fönstrens utformning.

Byggnadsdel II. Bevarad fasadutformning. Flera äldre fönster och dörrar med omfattning i konststen är bevarade. I den lägre byggnadsdelen t.v. har fönstren bytts, men med bibehållet uttryck trots att de är i metall. Äldre dörrar (tidigare i mörk färg). Skärmtaket är nytt.

Den höga skorstenen är en betydelsefull del av byggnaden

Exteriör

Byggnadens fasad uppvisar flera bärande attribut och karaktärsdrag som är positiva för kulturmiljön.

Ovan: Äldre dörr (grå kulör ej original) med enkel omfattning i konststen. Nedan Äldre glasad dörr i karosseripanel.

Ovan. Äldre lamparmatur av enkel funktionell typ på gaveln mot norr. Det är relativt ovanligt att denna typ av karaktärsskapande detaljer finns bevarade.

Nedan. Äldre dörr mot gården med trycke och tithål i original, detaljer som är karaktärsskapande.

Den runda pelaren som bär upp den tillbyggda delen av övervåningen är typisk för funktionalismens byggnader. Skifferstenen som utgör markbeläggning vid entrén är också typisk för tiden. (Porten är utbytt.)

Gavelfasad mot norr. Äldre fönster bevarade, fönstersättning bevarad förutom att ett fönster är igensatt. Det flacka taket är ett typiskt uttryck för funktionalismens byggnader.

Trapphus i husdel I med funktionalistiskt smäcker mjukt rundad trappa

Interiör Interiört är det främst trapphuset i anslutning till huvudentrén som bedöms utgöra en bärande karaktär. De kakelklädda väggarna från det tidigare köket och det omålade fanértaket i matsalen är till delar bevarade. De är karaktärskapande detaljer som med fördel kan bevaras. I den tidigare panncentralen finns bl a traverser. Trapphuset i husdel II har dubbel takhöjd och trappor i kalksten, men är enligt ritningarna förändrat.

Tidigare värmecentral kopplad till skorstenen. Traverser för lyft av material finns bevarade.

Trapphus husdel II. Rumsvolym med dubbel takhöjd.

Taket från den tidigare matsalen bakom senare tidens installationer. (Jämför foto s. 8.)

Samma trapphus som bilden ovan, sett från övervåningen. Räcke av järn. Golv och trappa av konststen.

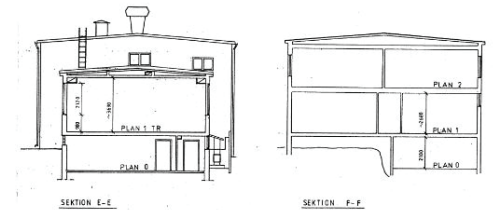
I det tidigare köket är fönster och golv bytta, men de kakelklädda väggarna finns kvar. (Jämför foto s. 9.) De nya fönstren är av metall men är till utformning relativt lika de ursprungliga.

Omgivning

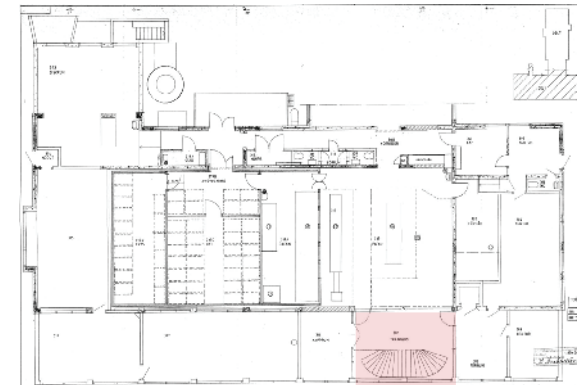
Karaktäristiskt för den funktionalistiska bebyggelsen inom området är karaktären av hus i natur/park. Byggnadens omges av höjder med större tallar, vilket bör ses som en värdebärande karaktär.

Ovan och till höger: fasad- och sektionsritningar från ombyggnad 1996.

Nedan planritning av husdel I från ombyggnad 1994. (Interiören är ombyggd, men trapphuset, markerat med rött) är bevarat.

KULTURMILJÖNS FÖRUTSÄTTNINGAR

Kommunala ställningstaganden

Översiktsplan

i *Det nya Täby, Översiktsplan 2010-2030*, hänvisas till bevarandeplanen och miljöprogram för vägledning om krav på anpassning i känsligare områden.

Fördjupad Översiktsplan

Inför utbyggnaden av Hägernäs strand togs en fördjupad översiktsplan fram för Södra Hägernäs, (antagen 2001-06-14), som redovisar inriktningen med utvecklingen av Hägernäs strand. Den fördjupade översiktsplanen var tänkt att fungera som program till kommande detaljplaner. FÖP:en följer de inriktningar som angavs i ett program som godkändes av kommunstyrelsen 1997-03-06, vilket innebär att särskild vikt lagts vid bevarandet av områdets speciella kvaliteter vad gäller befintlig bebyggelse och natur. Enligt FÖP:en är det också viktigt att de sparade byggnaderna får behålla en del av sin ursprungsmiljö kring sig. Inom Fastigheten Markan 1 finns äldre tällor i naturmark, som är karaktäristiska för området.

Kommunens bevarandeplan

Planens syfte var i huvudsak att bevara de stora områden av kulturhistoriskt värde som finns i kommunen, så att helheten i kulturlandskapet består för framtiden. Kommunens bevarandeplan antagen 1987 redovisar tre av F2-områdets byggnader från slutet av 1920-talet. Dessa är kanslihus, gymnastikbyggnad och äldre hangar.

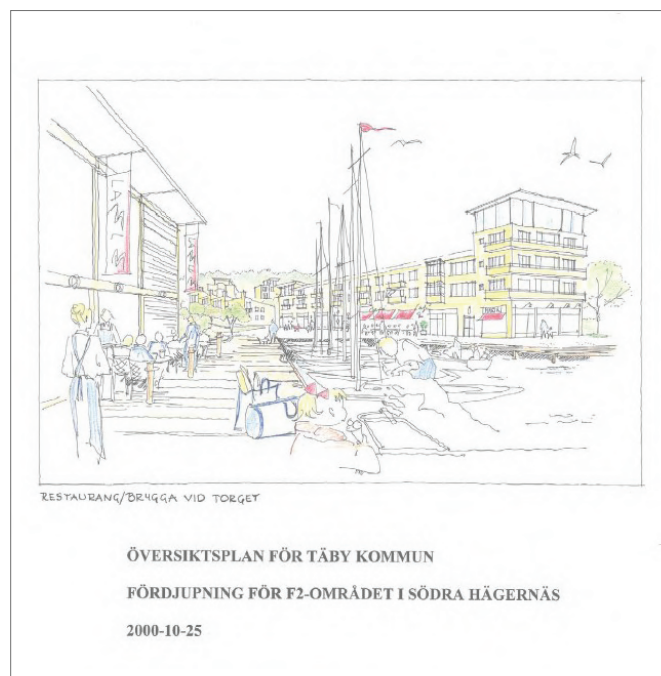
Gällande detaljplan

Enligt detaljplan D178 för F2-området i Södra Hägernäs (laga kraft 2002-04-26) anges för den aktuella byggnaden q1 -Kulturhistoriskt värdefull miljö. Exteriöra förändringar får ej förvanska byggnadens karaktär. I Planens syfte och huvuddrag anges att "Epoken med sjöflyg sätter fortfarande stark prägel på området vad gäller bebyggelsekaraktär, vegetation och natur." Ett av planens syften är att bevara värdefull vegetation och bebyggelse som finns inom planområdet. Det anges också att tillkommande bebyggelse ska anpassas till

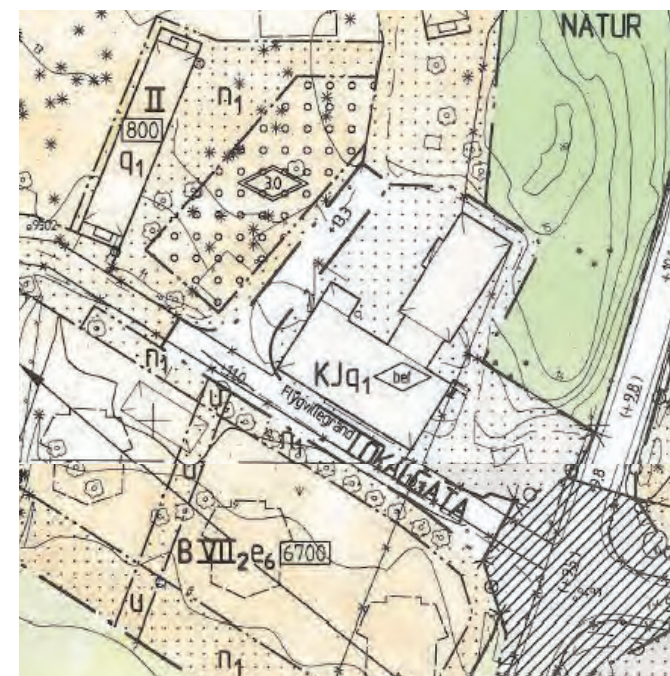
bevarad befintlig bebyggelse.

Byggnaden inom Markan 1 är en av de byggnader som varit en del av F2:s anläggning och som givits skyddsbestämmelser i plan.

Det innebär att det är fastslaget sedan tidigare att matsalsbyggnaden inom fastigheten Markan 1 är en särskilt värdefull byggnad såsom en bärande del av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen som tillhört F2.

Fördjupad översiktsplan för F2-området i Södra Hägernäs.

Utsnitt ur plankarta, gällande detaljplan.

Flygfoto av F 2 Roslagens
flygflottilj, 1940.

REKOMMENDATIONER FÖR PLANARBETET

Generella rekommendationer

Kulturmiljön är ett allmänintresse

Vår gemensamma kulturmiljö är ett betydande allmänintresse. Kulturmiljö är en ändlig resurs och har den en gång förvanskats kan inte värdet helt återställas. Kulturmiljön tillhör alla och förvaltningen är allas ansvar, men kulturmiljön skyddas och regleras också av flera olika lagstiftningar.

Kommunerna har ett särskilt ansvar för skydd och förvaltande av vår kulturmiljö genom den fysiska planeringen. Kommunen är också enligt plan- och bygglagen skyldig att skydda kulturvärden vid planläggning eller andra typer av ärenden.

En detaljplan som ska antas måste vara utformad på ett sådant sätt att den inte innebär att kulturvärdena skadas.

Varsamhetskravet gäller för all bebyggelse alltid.

Kravet gäller för all bebyggelse oavsett om en byggnad eller bebyggelsemiljö har ett kulturhistoriskt värde. Ändringar ska göras varsamt med hänsyn till byggnadens karaktär och värden. Kravet handlar om att positiva egenskaper och kvalitéer ska tas tillvara. För att uppnå varsamhet krävs kunskap om byggnadens värden.

Förvanskningsförbudet gäller för särskilt värdefull bebyggelse och bebyggelseområden.

Förvanskningsförbudet är ett mycket starkt skydd för kulturmiljön. Men förvanskningsförbudet är inget förändringsförbud utan skyddar bara de uttryck och egenskaper som bär det kulturhistoriska värdet. Om en väsentlig egenskap går förlorad eller om

områdets särart/karaktär väsentligt ändras sker en förvanskning. Förvanskningsförbudet gäller alltid för särskilt värdefulla miljöer oavsett om de är utpekade eller inte. Förvanskningsförbudet ska tillämpas vid alla åtgärder som berör miljön.

För att en byggnad ska kunna anses som särskilt värdefull krävs att den särskilt väl belyser ett visst förhållande som enskild byggnad eller i sitt sammanhang och har få motsvarigheter som kan belysa samma förhållande. Få motsvarigheter ska förstås i relation till hela byggnadsbeståndet och ska bedömas utifrån såväl ett nationellt som regionalt och lokalt perspektiv.

För att uppfylla lagstiftningens krav är det viktigt att ha kunskap om kulturmiljön och dess värden.

Kommunen behöver veta vilka värden som finns och hur de bör hanteras för att inte gå förlorade när ändringar ska göras i en värdefull kulturmiljö. Exempelvis måste, för att undvika en förvanskning, bärande karaktärsdrag, egenskaper och särarter identifieras och pekas ut. Dessa ska skyddas och ligga till grund för val av ändringar.

Om ändringar ska göras i områden eller på byggnader som pekats ut som särskilt värdefulla bör alltid kommunens egna experter på kulturmiljö tillfrågas. Vid planarbeten i särskilt värdefulla områden som kan komma att påverka det kulturhistoriska värdet, bör kommunen beställa en kulturmiljöutredning. I fråga om bygglov som kan påverka de kulturhistoriska värdet bör kommunen begära in en antikvarisk förundersökning och konsekvensbeskrivning.

PLAN- OCH BYGGLAGENS KRAV

Vid prövning av en detaljplan utgör kulturmiljöperspektivet ett centralt och ibland avgörande allmänintresse och aspekt för lämpligheten i att ett markområde bebyggs.

Enligt 2 kap 6§ PBL ska särskild hänsyn alltid tas till kulturvärdena på en plats, till exempel ska utformning och placering göras som är lämplig utifrån kulturmiljö. Kommunen har även ett direkt ansvar genom 6 §, att skydda värdefulla kulturmiljöerna vid planläggning.

Även 8 kap PBL skyddar kulturmiljön.

17 § innebär att ändringar och tillägg ska göras var- samt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tas tillvara.

13 §, förvanskningsförbudet skyddar särskilt värdefulla byggnader och bebyggelseområdens väsentliga egenskaper och särart/karaktär.

Sammantaget innebär lagstiftningens krav att kommunen inte kan utarbeta en detaljplan som skadar den särskilt värdefulla kulturmiljön och ska besluta om lämpliga bestämmelser som garanterar ett fullgott skydd för miljön.

Särskilda rekommendationer för Markan 1

I en ny detaljplan för Markan 1 bör flera olika bestämmelser införas i plan för att säkerställa att den aktuella byggnadens och närområdets kulturhistoriska värden inte skadas.

Enkelt kan egenskaper, uttryck och särarter reduceras till tre faktorer; **volym, takform, fasadens karaktär med ljus puts och dess fönstersättning** samt **de äldre fönster som är bevarade**. Dessa egenskaper utgör attribut som behöver bevaras för att byggnadens kulturhistoriska värde ska bestå. För att läsbarheten av byggnadens och områdets ursprungliga gestaltningstanke skall vara tydlig behöver särskild förvaltning och skydd i detaljplan för dessa faktorer iakttagas.

En viktig egenskap är byggnaden som hus i park/natur, vilket innebär att denna karaktär också bör skyddas i planen.

Med hänsyn till det kulturhistoriska värdet föreslås i första hand att byggnadens exteriör ges ett skydd i detaljplanen. Det finns visserligen kulturhistoriska värden i byggnadens interiör, såsom det karakteristiska trapphuset, men det har inte bedömts vara av sådan art att det bör ges ett specifikt skydd i detaljplan. Trapphusets värde bör dock säkerställas i samband med lovpliktigt ändring av byggnaden.

I interiören finns även vissa uttryck och egenskaper kvar från tiden då byggnaden var matsal och kök, såsom trätaget i f.d. matsalen, det vita kaklet i det tidigare köket samt det omålade trätaget och industriellt utformade rum med traverser i taket i den tidigare panncentralen. Dessa är positiva egenskaper

för kulturmiljön, men de är inte attribut med avgörande betydelse för byggnadens värde. Därför bör de heller inte skyddas i detaljplan. Det är dock positivt om dessa egenskaper bevaras och lyfts fram vid en eventuell ombyggnad.

Planbeskrivningen

I planbeskrivningen ska intentionen med planen redovisas. Ett av planens syften bör vara att bibehålla kulturhistoriska värden, befintliga uttryck och bibehålla de uttryck som finns av områdets militära historia under 1900-talet.

Byggnadens volym, med den låga långsträckt formen, och takformen med det flacka sadeltaket och pulpettakets samt den fristående höga skorstenen i tegel är viktiga egenskaper som bör lyftas fram i planbeskrivningen.

Planbeskrivningen bör också redovisa ställningstaganden gällande lämpliga kulörer för byggnaden, anpassade till byggnadens och miljöns värde.

För fasaden föreslås tidstypisk, ljus slät puts och bevarande av befintliga dörröppningar i konststen. För träfasader och dörrar bör en mörkare kulör anges; då originalfärgsättningen inte är känd, kan flera färger vara möjliga men en brun eller grön kulör kan anses lämplig. Fönsterramar och bågar bör vara i en ljus kulör. Fönster lagas och underhålls på ett sätt så att värdet består. Om något ursprungligt fönster inte kan lagas på grund av för långtgående skador ska dessa ersättas av motsvarande gällande material och exteriör form.

Fönster i gavelfasad kan ersättas med port om det funktionalistiska uttrycket följs. Nya fönsteröppningar

Skyddsbestämmelse

"ska bevaras"

betyder i en planbestämmelse att något, till exempel ett fönster, ska finnas kvar. Det innebär att det inte får tas bort eller förändras. Bestämmelsen ställer också krav på anpassat underhåll så att fönstret har kvar sina värden.

Varsamhetsbestämmelse

"ska bibehållas till sin utformning"

betyder i en planbestämmelse att fönstret kan ersättas med motsvarande med samma utformning och material. Det är då karaktären av fönstret som skyddas snarare än originalmaterialet.

kan tas upp i fasad på plats för ursprungligt fönster och med likvärdig utformning.

Flera dörrar och fönster är bytta under 1990-tal eller senare. Krav på återställande kan inte ställas, men bättre anpassade dörrar och fönster kan med fördel ersätta dessa om man vill stärka byggnadens kulturhistoriska värden. Den panelinklädda fasaden mot gatan har en ändrad fönstersättning, som med fördel kan återställas.

Skyddsbestämmelser

Egenskapsbestämmelser om skydd av kulturvärden betecknas på kvartersmark med bokstaven q. I detaljplanen föreslås skyddsbestämmelser som anger att:

- fönster och dörrar tillkomna före 1970 ska bevaras.
- dörrumfattningar i konststen ska bevaras.
- den höga skorstenen i tegel ska bevaras.

Bestämmelser om varsamhet

Ändring av en byggnad ska alltid göras varsamt så att dess kulturvärden tas tillvara. Genom varsamhetsbestämmelser preciseras vad varsamhetskravet innebär i detta fall.

För befintlig byggnad inom Markan 1 bör varsamhetsbestämmelser ange att byggnaden ska bibehållas till sin karaktär med avseende på volym, proportioner, indelning, material och materialbehandling, färgsättning och fönstersättning.

Fasadmaterialet och dess utformning, i ljus puts, bör regleras i plan. De mörkare träpartiernas ursprungliga färgsättning är osäker men de har enligt studerade äldre foton haft en mörk färg. En mörkare färgsättning som avviker mot fasaden är därför lämplig. Takform är en del av byggnadens volym och proportioner men kan även regleras specifikt som en varsamhetsbestämmelse. Enkla trappor av betong är en del av fasadens utformning.

Övrig reglering för kulturmiljön

För att tillgodose varsamhetskravet behöver byggrätten regleras genom prickmark samt genom reglering av byggnadshöjd. Denna bör ej överstiga befintlig byggnadshöjd.

Detaljplanen bör även innefatta rivningsförbud av befintlig byggnad.

KÄLLOR

Digitalt museum.

Foton från F2 Kamratförening av Torbjörn Armandsson 1974 från föravarets historiska telesamlingar http://www.fht.nu/bilder/Flygvapnet/Flygbas/Flygbas/Flottilj/f2/fran_torbjarn/bilder_fran_f2_740628.pdf

Försvarets historiska Telesamlingar,
http://www.fht.nu/fht_om_oss.html

Historiska kartor, Lantmäteriet.

Ritningar, tillhandahållna från fastighetsägaren.

Täby Hembygdsförenings Skriftserie nr 21, F2 Hägernäs, 1987

Översiktsplan för Täby kommun, Fördjupning av F2-området i Södra Hägernäs, 2000-10-25, Täby kommun.

Kontakt

Kulturmiljögruppen
WSP Sverige AB
Arenavägen 7
121 88 Stockholm-Globen
T 010-722 50 00

WSP är ett av världens ledande analys- och teknikkonsulföretag. Kulturmiljökompetensen på WSP är bred, våra cirka 15 medarbetare finns över hela landet och har starka kompetenser som byggnadsantikvarier, arkitekturhistoriker, konstvetare, kulturgeografer, arkeologer och samhällsplanerare. Tillsammans ser vi till att WSP kan försörja myndigheter, allmänheten, företag, exploatörer och privatpersoner med tydliga underlag och utredningar, efter de senaste rönen inom kulturmiljöfältet.

www.wsp.com

